

Perustulo, utopia ja realismi

Ennen muinoin Suomessa, suljetun ja devalvaatioilla tekehengitetyn talouden oloissa, oli tapana aina sopivan tilaisuuden tullen vaatia lisää liksaa. Perusteluksi riitti monesti hokema, että suurpääomalla oli varaa maksaa. Näkyvillä tai piilossa taustalla kummitteli Karl Marx, joka oli kirjoittanut, että kapitalistit tavoittelevat voittoja sen kun kerkiävät – tuttu oletus myös valtavirtataloustieteessä. Vaikka maltillisempiäkin äänenpainoja kuultiin, usein onnistuttiin palkankorotuksilla kaappaamaan isompi siivu kansantulokakusta, ainakin joksikin aikaa.

Mutta sitten iski globalisaatio ja tuli finanssikriisejä ja lamoja. Työpaikkoja katosi, työttömyys kasvoi, ja palkansaajien elämä kävi muutenkin epävarmemmaksi. Devalvaatioistakaan ei ollut enää toivoa. Palkankorotusvaatimukset vaihtuivat palkkamaltiltiin. Osa niistä nuorista ja vähän vanhemmistakin, jotka olisivat vanhassa maailmassa ajaneet palkankorotuksia, vaatii nyt perustuloa. Tuskin mikään saa heitä kiihtymään niin kuin se, että jossakin heidän tilaisuudessaan alustaja ilmoittaa vastustavansa perustuloa.

Perustulon perustelut ovat olleet moninaisia. Uusliberalismin ja monetarismin oppi-isänä pidetty nobelisti Milton Friedman piti sen erästä versiota parhaana keinona järjestää sosiaaliturva. Jotkut työnantajat ovat kuvitelleet sen heikentävän palkka-vaatimuksia. Kiinnostavaa on myös se, että jotkut ovat nähneet perustulon perälautana jolta ponnistaa vaatimaan parempia palkkoja ja työehtoja. On kuitenkin täysin selvää, ettei mikään realistinen rahoitusmalli riittäisi perustuloon, joka takaisi säällisen toimeentulon ja siten vaihtoehdon palkkatyölle. Perustulo ei siten myöskään vapauttaisi kokonaan palkkatyöstä, jonkinlaiseksi elämäntapaintiaaniksi, jollainen lienee muutamien perustulon kannattajien (joillakin jopa mielestään marxilainen) utopia. Ja kukas sitten tekisi kaikki työt?

Lukijoiden ärsyttämisen uhallakin mainitsen Marxin uudelleen. Hänen yhdessä Friedrich Engelsin kanssa luonnehtimassaan ”kommunistisessa yhteiskunnassa, jossa kenelläkään ei ole mitään yksinomaista toimintakehää, vaan kukin voi täyd-

listyä mille alalle tahansa, yhteiskunta sääntelee yleistä tuotantoa ja juuri sen kautta luo mahdollisuuden tehdä tänään tätä, huomenna tuota, aamupäivällä metsästää, iltapäivällä kalastaa, illalla hoidella karjaa ja syönnin jälkeen kritisoida, aivan kuten mieleni tekee, ilman että olisin aina metsästäjä, kalastaja, paimen tai kriitikko” (”Saksalainen ideologia”, 1846). Tässä on pantava merkille se, että työtä tehdään yhteiskunnan sääntelyn mukaisesti, mutta ei sanota mitään palkoista eikä perustulosta. Kummallista.

Vanhassa englanninkielisessä taloustieteellisessä kirjallisuudessa esiintyi termi ”kansallisosinko” (”national dividend”) suunnilleen samassa merkityksessä kuin nykyään kansantulo. Yllättäen sama termi on noussut uudelleen keskusteluun eräänlaisen vastikkeellisen kansalaisosingon mielessä. Sille on annettu osin samanlaisia tavoitteita kuin perustulollekin, mutta erityisen sävyn sille antaa huoli siitä, että tekoälyn ja robottien ansiosta työnteon tarpeen on väitetty tulevaisuudessa vähenevän dramaattisesti, jopa puoleen nykyisestä. Tähän voidaan vielä lisätä joidenkin tutkijoiden ennustukset mahdollisuuksista pidentää elinikää (ja siten eläkeikää?) dramaattisesti.

En niin tiedä tuosta tekoälystä ja eliniän pidentämisestä. Uskoni horjuu jo 3D-tulostukseen ja itsestään liikkuviin autoihin, joiden sanotaan olevan tätä päivää. Jos kuitenkin robotit valtaavat työelämän, niin jotenkinhan toimeentulo on turvattava, esimerkiksi kansalaisosingolla. Taas sen rahoittajaksi voitaisiin ehdottaa suurpääomaa, joka ilmeisesti omistaisi enimmät tuotannolliset robotit.

Vapautuminen kokonaan työnteosta on kuitenkin utopiaa, ja se voisi jopa olla turmiollista ihmisluonnolle. Engels muuten kirjoitti myös kirjassan ”Työn osuus apinan kehittämisessä ihmiseksi”. Perustulolla tuskin tulee olemaan osuutta ihmisen taantumisessa apinaksi, toivottavasti ei roboteillakaan. ■

